

פרק ד - ערוצי התערבות במרחב הפדגוגי

1. קידום תשתיות פדגוגיות

“איכות מערכת החינוך אינה יכולה לעלות על איכות מוריה”, מק'ינזי

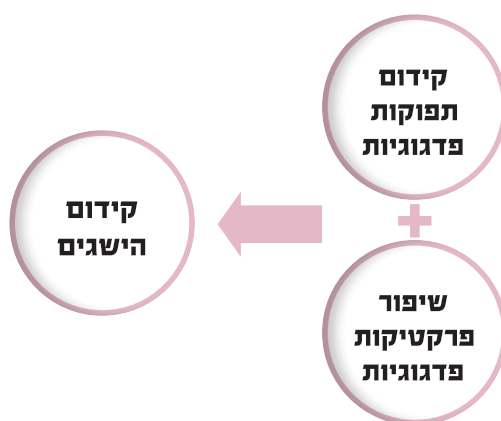
“מרכז העצבים” הבית-ספרי עוסק בהוראה ובלמידה. משכך, יש למנהיגות להוראה וללמידה חשיבות מכרעת בהבטחת הוראה ולמידה איכותיות. דוח מק'ינזי (ברבר ומושרד, 2007) בנושא מערכות חינוך בעלות רמת ביצועים גבוהה אישש את הצורך בהתמקדות בהוראה ובלמידה. מסקנת הדוח הראשית הייתה “**איכות מערכת החינוך אינה יכולה לעלות על איכות מוריה**”. ולכן ניתן להסיק מכך ולומר, כי “**איכות בית-הספר אינה יכולה לעלות על איכות מוריו**”.

המחקרים והניסיון המקצועי מלמדים, שמנהיגות חייבת לשלב בין אסטרטגיה וקידום תשתיות וסדירויות פדגוגיות בית-ספריות לבין תפעול, בכל הקשור להוראה, ללמידה ולנעשה בכיתות (סלנט ופז, 2011). המחקרים העוסקים במנהיגות ממוקדת למידה מצביעים על כך, **שמנהיגים ממוקדי למידה מובילים באמצעות:**

- ✓ **נותנים דוגמה אישית**, עוקבים אחר המתרחש בכיתות ובבית-הספר כולו.
- ✓ **משתמשים בנתונים, צופים בהוראה ובלמידה**.
- ✓ **מזהים את נקודות החוזק ואת צורכי ההתפתחות המקצועית של המורים**.
- ✓ **קובעים קדימויות** לקבוצות תלמידים וליחידות השונות בבית-הספר (הוראה מותאמת ודיפרנציאלית).
- ✓ **מנהלים קהילה של לומדים** - שיפור ההוראה באמצעות למידת עמיתים מן הפרקטיקה בצוותי מורים.

מחקרים אלה מצביעים על כך, שכדי לקדם הישגי תלמידים יש צורך **בתהליך משולב של ביסוס תשתיות ניהוליות פדגוגיות לצד שיפור תהליכי הוראה-למידה-הערכה בתוך הכיתות**.

ההתערבות במרחב הפדגוגי במרום מבוססת על תפיסה זו. אנו מאמינים, כי קידום התפוקות הפדגוגיות שבהם מתמקד מדריך מרום בשילוב פרקטיקות להשבחת תהליכי ההוראה בכיתה, יביאו לשיפור התהליכים הפדגוגיים ולקידום הישגים.

בפרק זה בחרנו להתמקד בכמה תפוקות פדגוגיות מרכזיות בתכנית מרום (ישנן תפוקות נוספות במרחב זה, ראו הגדרת תפקיד מדריך-יועץ באוגדן זה). במטרה לתת לכם מידע מקיף ככל שניתן על תהליך ההתערבות בכל תפוקה. **כל תפוקה פדגוגית מורכבת מחלקים אחדים:**

התפוקות הפדגוגיות המוצעות:

א. מיפוי, הערכה ובקרה של הישגי הלומדים

ב. ניצול השעות הפרטניות

ג. הוראה דיפרנציאלית מותאמת

ד. פיתוח מרחבי למידה

ה. הערכת הישגים

בתפוקות הפדגוגיות המובאות מוצעת מסגרת מתומצתת להתנסות ולהתמקצעות בנושא, וכדי להדריך ולהקנות זאת **נדרשת העמקה נוספת מצד המדריך**. כמו כן, הן רק בגדר המלצה ואינן תחליף לשיקול הדעת המקצועי שלכם בשטח.

א. מיפוי, הערכה ובקרה של הישגי הלומדים

“אדם שופט עצמו לפי הכוונה שלו: אחרים לפי ההישגים שלהם”, פרידריך ניטשה

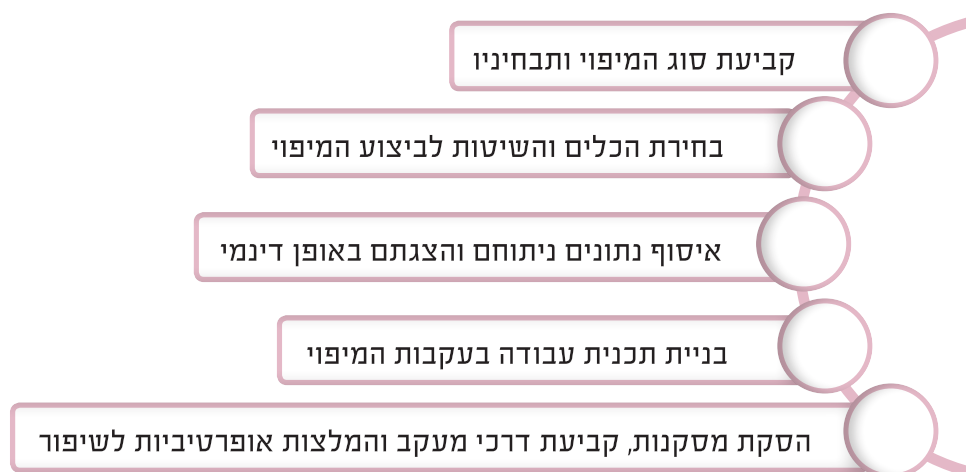
הבסיס הרעיוני

מיפוי הוא תהליך של גילוי המסייע לקידום הישגי התלמידים והשבחת תהליכי ההוראה וזאת, מכיוון שהוא מספק נתונים מבוססי ממצאים ולא “תחושות בטן” של ה”בעיה הכיתתית” ומאפשר הצבת יעדים קונקרטיים לשיפור. מיפוי טוב יכול את המורה וישפיע על אופן תכנון השיעורים, על דרך ההוראה, ועל התכנים והלמידה של תלמידים שונים בכיתה.

חשיבות המיפוי

1. המיפוי מסייע לנו לקבל תמונה מפורטת ומדויקת של הפערים והבעיות, של החוזקות והחולשות ועוד. תמונה זו היא תנאי לחשיבה ולקבלת החלטות מושכלת.
  2. המיפוי מאפשר עריכת שיח פדגוגי איכותי מבוסס נתונים ועדויות.
  3. המיפוי מזמן לכל השותפים בתהליך התבוננות ישירה על תמונה אחידה ואובייקטיבית, ומאפשר להציג שאלות ולתת פרשנויות מזוויות שונות.
- מורים נמנעים לעיתים מביצוע מיפויים וזאת, בשל שתי סיבות מרכזיות: ראשית, נדרש זמן רב לאיסוף הנתונים ולניתוחם. שנית, חלק מהמורים נעדר מיומנות לקריאת מיפויים מיטבית.

בערוץ התערבות זה נדרש המדריך למגוון משימות בהן:

לשם בחירת המיפוי ולקביעת אופיו, יש לדון בשאלות מטרימות אחדות:

1. מהי מטרת המיפוי? מה היינו רוצים לדעת שאיננו יודעים כרגע?
2. אילו נתונים יש לאסוף לשם כך? כיצד נאסוף אותם? באילו כלים ובאילו שיטות?
3. למי מיועד המיפוי? מי יהיו השותפים בתהליך למי נפיץ את הנתונים או המסקנות?

כלים למדריך

- ✓ כלי לבניית תוכנית עבודה שבועית בעקבות מבחן ברמת קבוצה, כיתה ופרט.
- ✓ כלי למיפוי מבחן על-פי התפלגות ציונים.
- ✓ כלי למיפוי מבחן על-פי מיומנויות (דוגמה במקצוע שפה).
- ✓ כלי לבניית תוכנית עבודה בעקבות מבחן.

שלבים בהובלת שיח בתהליך ההדרכה

שלבים בתהליך ההדרכה

דגשים והנחיות

בירור ראשוני

- שאלות מנחות:
- האם צריך לעשות מיפוי? מדוע?
- מה היינו רוצים לדעת? מהן מטרות המיפוי מבחינת הצוות? איזה סוג של נתונים חשוב להם לקבל?
- איזה שימוש הייתם רוצים לעשות בנתונים?

מתן כלים יישומיים והתנסות בצוות

- הצגת סוגי מיפוי שונים (על-פי שאלות, על-פי מיומנויות, על-פי הישגים).
- בחירת הכלים והשיטות (שאלון, קבוצת מיקוד, ראיונות, עיבוד נתונים קיימים שנאספו ממבחנים ומכלים נפוצים כמו מיצ"ב, מבחנים, שאלון אקלים ועוד) בהתאמה למטרות המיפוי.
- קביעת תבחינים למיפוי ולהתנסות בצוות בהכנת מיפוי על בסיס מבחן קיים.
- בניית תוכנית עבודה בעקבות מיפוי ברמות השונות, פרט, קבוצה, כיתה, שכבה, בית-ספר.

תכנון בקרה ומעקב אחר התהליך

- שאלות מנחות:
- קביעת לו"ז - כמה פעמים בשנה יערוך הצוות מיפוי? מתי יאספו הנתונים? איך יוצגו הנתונים?
- אופן בניית התוכנית - האם כל מורה יבנה תוכנית עבודה באופן עצמאי או שהתוכנית תיבנה בדיאלוג עם מורה עמית או עם רכז מקצוע?
- כיצד נבחן התקדמות בין מיפוי אחד לאחר? באילו דרכים נבצע הערכה מעצבת? (משימות, מבדקים, מבחנים, עבודות...)
- כיצד נשקף את הנתונים לעיני הנהלת בית-הספר? אילו גורמים בבית-הספר ומחוצה לו רצוי לשתף בנתונים?
- כיצד נשתף וניידע את ההורים ביחס להתקדמות התלמידים ולתוכנית העבודה?

שלבים בתכנון ובביצוע מיפוי הערכה ובקרה של הישגי הלומדים

שלבי ביצוע	דגשים והנחיות
1 שלב א' - תכנון: קביעת מטרות, סוג האבחון ותבחיניו	1. בחירת סוג מיפוי: אילו נתונים נרצה לקבל בעקבות המיפוי? התפלגות רק על-פי הישגים? התפלגות גם על-פי נושאים שבהם התלמידים מתקשים? התפלגות גם על-פי מיומנויות שנדרש לתרגל אותן? 2. בחירת הכלים והשיטות לביצוע המיפוי. 3. בניית טופס המיפוי במשותף על בסיס המבחן הצפוי. 4. תכנון כמה אירועי הערכה שבהם ייעשה מיפוי וציון סוג המיפוי הנדרש. 5. קביעת לו"ז להעברת המבחנים והגשת המיפוי.
2 שלב ב' - ביצוע המיפוי ואיסוף הנתונים	איסוף הנתונים ויצירת מפה, טבלה או דיאגרמה בעזרת צביעת נתונים: סימון בצבע של השאלות שהתלמידים לא הצליחו לענות עליהן, שאלות שהתלמידים קיבלו עליהן ציון חלקי (פחות ממחצית הניקוד), שאלות שעליהן קיבלו התלמידים את מירב הנתונים.
3 שלב ג' - עיבוד וניתוח הנתונים	1. התפלגות הציונים - מהו הממוצע הכיתתי? האם התגלו הפתעות? כמה תלמידים קיבלו ציון סופי נמוך מ...גבוה מ... 2. ניתוח הנתונים באמצעות שאלות כגון: מה אני לומד מהמיפוי? מהן נקודות החוזק והתורפה? כמה תלמידים התקשו בבחינה? כמה לא הספיקו לסיימה? מהן השאלות שזכו לממוצע הגבוה ביותר? הנמוך ביותר? על אילו שאלות בחרו התלמידים לוותר ולא להשיב? כמה תלמידים לא נכחו במבחן? כמה תלמידים לא הגישו את הבחינה או לא סיימו אותה?
4 שלב ג' - הסקת מסקנות והמלצות אופרטיביות	1. מדוע הצליחו התלמידים בשאלות מסוימות ובשאלות אחרות לא? האם הקושי בשאלות נובע מהקושי של התלמידים? משאלה שנוסחה שלא כראוי? מדרך הוראה לא נכונה? מהקצאת זמן הוראה לא מספק לנושא? אילו נושאים או מיומנויות צריך לשוב ולתרגל בכיתה? אילו נושאים לתרגל ברמת התלמיד או הקבוצה? 2. מהו יעד השיפור שלנו? (למשל, לצמצם ב-50% את מספר התלמידים שהתקשה בנושא מסוים). 3. מהי הדרך הקצרה ביותר לשיפור המצב? מהו הזמן המוקצה לכך? 4. האם ישנן דרכים אחרות ייחודיות שאפשר לנקוט? למשל, הגברת מוטיבציה של קבוצת תלמידים, ארגון החומר בצורה אחרת... 5. באילו דרכים נקדם את ההישגים? בשעות פרטניות, חזרה על נושא, מבחן חוזר, שיח אישי עם תלמידים, תגבורים וכו'.
שלב ד' - בניית תוכנית עבודה	בתום התהליך יש ליצור תוכנית עבודה בעקבות מיפוי ברמת הפרט, הקבוצה, הכיתה והשכבה ולנהל תהליכי בקרה ומעקב על הביצוע.

כלי לתכנון תוכנית עבודה שבועית בעקבות מבחן ברמת קבוצה, כיתה ופרט

כיתה: _____ שם המורה: _____

תאריך: _____ מספר תלמידים בכיתה: _____

מספר תלמידים בכיתה	מספר תלמידים שגבחו	מספר נכשלים (כמספר ונאחזים)	ממוצע כיתתי	רמת הישגים נמוכה באחוזים 50-0	רמת הישגים בינונית-נמוכה 65-51	רמת הישגים בינונית-גבוהה 77-66	רמת הישגים גבוהה 100-78	תלמידים מתקשים	תלמידים מצטיינים

טיפול ברמת קבוצה:

שמות התלמידים	מוקדי קושי	דרכי עבודה / מענים	מועד לבדיקת לו"ז

טיפול ברמת כיתה:

שמות התלמידים	מוקדי קושי	דרכי עבודה / מענים	מועד לבדיקת לו"ז

טיפול ברמת הפרט:

שמות התלמידים	מוקדי קושי	דרכי עבודה / מענים	מועד לבדיקת לו"ז

פרק ד - ערוצי התערבות במרחב הפדגוגי 113

שם: _____ שכתב: _____
 סוג המכתב: (מכתב מנהלת / מכתב מפקח / מ"צ"ב פנימי / מכתב פיקוח)
 רכש / מחצית / שלישי: _____ תאריך: _____

תאריך:

תאריך:

נושא המבחן:

נושא המבחן:

ציון כיתתי:

ציון כיתתי:

ממוצע שאלות הכללות	ממוצע שאלות התמצאות במילון	ממוצע הבנת הוראות	ממוצע שאלות זיהוי יחסים לוגיים	ממוצע שאלת רצף	ממוצע שאלות הבעת עמדה	ממוצע שאלות אזכורים	ממוצע שאלות מילים נרדפות	ממוצע שאלות ניבים ופתגמים	ממוצע שאלות כתיבת הזמנה	ממוצע השאלות משתמע	ממוצע שאלות ברובד המלוי	ממוצע בסקט מדעי	ממוצע בסקט סיפורי
ציון ממוצע כיתתי													מיומנות לטיפול ברמת כיתה מתחת ל-60 אחוזי הצלחה סמנו V בעמודה המתאימה
שמות התלמידים שלא הצליחו בכל מיומנות													

שם: _____
 כתובת: _____
 מספר תלמידים בביקור: _____
 תאריך: _____

פרק ד - ערוצי התערבות במרחב הפדגוגי 115

ב. ניצול יעיל של השעות הפרטניות

“אם ראית תלמיד שלימודו קשה עליו כברזל - בשביל רבו שאינו מסביר לו פנים”, בבלי, ח: ע”א

הבסיס הרעיוני

בשנים האחרונות דובר הרבה על הניכור שחשים התלמידים כלפי בית-הספר ועל הקושי לתת מענה הולם לתלמידים בעלי יכולת וצרכים מגוונים. נראה, שהוא נובע בעיקר בשל כיתות עמוסות, שגודלן אינו מאפשר פיתוח שיח ודיאלוג פורה בין המורה לבין תלמידיו, ואינו נותן מענה הולם לשונות התלמידים. בנוסף, היעדר דיאלוג פתוח מקשה על המורה לקבל מידע ולספק מענה פדגוגי ורגשי במיוחד לתלמידים שזקוקים לכך יותר מכול (כלים שלובים - מדריך להוראה בשעות הפרטניות).

אחד המענים לבעיה זו עשוי להיות ניצול נכון של משאב השעות הפרטניות והשבחת תהליכי ההוראה בקבוצות קטנות.

הוראה בקבוצות קטנות מאפשרת למורה להיענות לצרכים השונים של התלמידים, תוך התייחסות לנקודות החוזק שלהם ולקשייהם בתחומים שונים. עבודה בדרך זו מאפשרת לפתח לומד עצמאי בעל מכוונות ותחושות של מסוגלות עצמית ללמידה, במקביל להקניית ידע ומיומנויות למידה.

בערוץ התערבות זה נדרש המדריך למגוון משימות בהן:

חשיבות השעות הפרטניות

ההוראה במסגרת השעות הפרטניות תורמת ברמות השונות:

ברמת התלמיד - צמיחה בלימודים (שיפור ההישגים), צמיחה חברתית ואישית, פיתוח חשיבה ויצירתיות, העשרה בתחומי דעת ועניין שונים, טיפוח מיומנויות ללמידה עצמית, הגברת תחושת המסוגלות העצמית והשייכות לבית-הספר.

ברמת המורה - התמקצעות - שימוש בדרכי הוראה והערכה מגוונות, עיסוק בתחומי ידע נוספים והעצמה אישית והעמקת הקשר מורה-תלמיד.

ברמת בית-הספר - מתן מענה לשונות התלמידים, לצמצום פערים ולהעלאת הישגים, פיתוח יוזמות וחדשנות חינוכית, פיתוח שיח בית-ספרי מיטבי, פיתוח תהליכי למידה ארגונית ועבודת צוות, ניצול אפקטיבי ויעיל של המשאבים העומדים לרשות בית-הספר.

- לשם ניצול יעיל של השעות הפרטניות יש לדון בכמה שאלות מטרימות:**
- ✓ **איך יכול ניצול נכון של השעות הפרטניות לקדם את בית-הספר? באילו תחומים?**
  - ✓ **אילו פעולות או מנגנונים צריך ליצור לטובת העניין?**
  - ✓ **אילו קשיים צפויים להתעורר? איזו תמיכה תידרש למורים?**

כלים למדריך

- ✓ **כלי לבניית תוכנית עבודה לניצול יעיל של מערך השעות הפרטניות.**
- ✓ **כלי להגדרת משימות בעלי התפקידים לניהול השיעורים הפרטניים.**
- ✓ **כלי להגדרת משימות בעלי התפקידים לניהול שעות ניהול כיתה.**
- ✓ **כלי לתיעוד ולמעקב אחר מפגשים פרטניים.**

שלב ב' בהובלת שיח בתהליך ההדרכה

שלב ב' בתהליך ההדרכה

דגשים והנחיות

בירור ראשוני

- שאלות מנחות:
  - מה אנחנו יודעים על הוראה פרטנית בכלל ובבית-הספר שלנו? נתונים על אודות כמות וניצול, פיתוח מקצועי בנושא, חוויית הצלחה או כישלון (בקרב מורים ותלמידים) והאם השגנו את המטרות שהצבנו לעצמנו?
  - במה הצלחנו? במה התקשינו? האם יש לכך ערך מוסף משמעותי?
  - מהו הרווח שמזמנת ההוראה הפרטנית ברמת התלמיד, המורה, ההורים ובית-הספר?
  - מהם הכוחות שיכולים לקדם בבית-ספרנו את יישום ההוראה הפרטנית? מהם הכוחות הבולמים?
  - איזה שימוש הייתם רוצים לעשות בנתונים?

מתן כלים יישומיים והתנסות בצוות

- שאלות מנחות:
  - מהם המשתנים שעל-פיהם נבנה את קבוצות הלמידה הפרטניות? (הישגים, כישורים אישיים, צורכי התלמיד, שכבת גיל, אחר).
  - אילו פעולות עלינו לנקוט לצורך בניית קבוצות הלמידה הפרטניות?
  - מהם תחומי הדעת שנדרשים בהם תגבור, העמקה והרחבה?
  - אילו דרכי הוראה והערכה יותאמו לכל קבוצה?
  - כיצד ייערך התיאום בין המורים בכיתות לבין מורי הקבוצות הפרטניות?
  - כיצד ננצל באופן יעיל את משאבי הסביבה הלימודית (ספרייה, חדר מחשבים, וכו').
  - כיצד נעשיר את הסביבה הלימודית שבה תתקיים הלמידה?

תכנון בקרה ומעקב אחר התהליך

- שאלות מנחות:
  - מי ירכז את תהליכי המעקב, הבקרה וההערכה של השעות הפרטניות?
  - כיצד נעקוב אחר השתתפות התלמידים והתקדמותם?
  - באילו כלים נשתמש לצורך מעקב, בקרה והערכה?

שלבי ביצוע בתהליך ניצול יעיל של השעות הפרטניות

שלבי ביצוע	דגשים והנחיות
1 שלב א - איתור צרכים בית-ספריים ובניית תוכנית עבודה לניצול יעיל של השעות	- קביעת קבוצות הלמידה הפרטנית לאחר הליך של איתור צרכים ומיפוי ברמת הצוות, הכיתה או התלמיד. - בניית תוכנית עבודה שנתית ליישום יעיל של השעות הפרטניות. - הגדרת תפקידי המורה, המחנך, רכז המקצוע, הרכז הפדגוגי או המנהל בתהליך. - בחירת איש צוות לצורך ניהול התהליך.
2 שלב ב' - ארגון קבוצות הלמידה הפרטנית	- בניית קבוצות למידה למחנכים לניצול אפקטיבי של שעות ניהול כיתה. - בניית מנגנון לניעות תלמידים בין הקבוצות הפרטניות. - הפעלת שיקול דעת בקביעת משך הלמידה של כל קבוצה פרטנית. - שימת דגש על בניית קבוצות למידה לתלמידים מצטיינים. דגשים מנחים: - בכל קבוצת למידה פרטנית ישתתפו עד חמישה תלמידים. - הלמידה בשעות הפרטניות תתמקד בתגבור, בלימודי העשרה, בהקניית מיומנויות למידה, בפיתוח כישורי חשיבה, בחקר ובכתיבת עבודות.
3 שלב ג' - שיבוץ מורים	- מיפוי תחומי ההתמחות של כל מורה. - מיפוי מספר השעות הפרטניות של כל מורה. - שיבוץ תלמידים בקבוצות והכנת רשימות שמיות למורי הקבוצות. - שיבוץ השעות הפרטניות במערכת ופתיחת קבוצות לימוד.
שלב ד' - תכנון הלימודים	- עריכת מפגשים של הצוותים הרלוונטיים לבניית תוכניות לשיעורים הפרטניים בהתבסס על המיפויים השונים. - גיבוש נוהלי עבודה לתיאום ולשיתוף פעולה בין המורה בכיתה השלמה לבין המורה בקבוצת הלמידה הפרטנית. - בניית מערכי שיעור וחומרי הוראה מגוונים. - בניית כלים להערכת הישגים.
שלב ה' - מעקב, בקרה והערכה	- קביעת נהלים למעקב, לבקרה ולהערכה של השעות הפרטניות (הרכב הציון, ביטוי בתעודה, דרכי דיווח, ישיבות צוות מקצועי ובין-מקצועי, תיאום בין המורה בכיתה האם לבין המורה בקבוצה הפרטנית). - פיתוח כלים למעקב, לבקרה ולהערכה של יישום ואפקטיביות השעות הפרטניות.

כלי לבניית תוכנית עבודה לניצול יעיל של מערך השעות הפרטניות

משימה	פעולה	באחריות לו"ז
שיבוץ שעות פרטניות במערכת האישית	רכז המערכת משבץ במערכת השעות האישית את השעות הפרטניות לכל מורה על-פי הרציונל של שעות קצה, שעות במקביל למקצועות מאותרים מראש	
ניהול המידע על מספר השעות הפרטניות בתקן	עדכון מספר השעות שכל מורה מחויב לתת לפי "עוז לתמורה" ו"אופק חדש" (מעודכן על-פי תחומי הדעת) במערכת האישית של הרכז הפרטני	
איתור צרכים בית-ספריים	קביעת אוכלוסיית היעד לשיעורים פרטיים וסדרי עדיפויות	
מיקום השיעורים הפרטניים	- שיבוץ כל מורה במקום מסוים כדי להפעיל את השעה הפרטנית - עדכון המורים המקצועיים באשר למקום הפעלתה של השעה הפרטנית (ליצור מערכת חדרים פרטנית)	
איתור תלמידים לשיעורים הפרטניים	- רכז המקצוע יחד עם צוותו יאתרו תלמידים שיועדו לשיעורים הפרטניים בישיבות הצוות מיפוי שמות התלמידים בוועדה פרטנית - העברת שמות התלמידים לרכז המקצוע ולרכזי השכבות (רשימה מסודרת לכל מורה שבה מצוינים המקום והשעה) - עדכון קבוצות הלימוד במערכת הדיווח Ismart school / "משוב" עבור כל מורה - יידוע הורי התלמיד על השעה הפרטנית	
תכנון הלימדה כמענה לשונות התלמידים ופיתוח לומד עצמאי	- באחריות הרכזים לבנות תוכנית עבודה לשעות הפרטניות ומערכי שיעור המותאמים לקבוצות התלמידים - בישיבת הצוותים - גיבוש נוהלי עבודה לתיאום ולשיתוף פעולה בין המורה בכיתת האם לבין המורה הפרטני - כל חבר הנהלה יצוות לצוות מקצועי על מנת לסייע בבניית מערכי השיעור	
הערכה ובקרה	- על רכז המקצוע לוודא שצוותו מזין נתונים הנוגעים לנכחות, להתנהגות ולנושא השיעור במערכת דיווח - מעקב בקרה והערכה - בהתייחסות לתהליכים, לדרכי עבודה - מעקב ובקרה בהתייחסות להישגים - צפייה בשיעורים פרטניים - יש לוודא שהשיעורים הפרטניים נערכים במקום המיועד - שיתוף ציון - ההישגים כשיעור הפרטני יהיו חלק מהציון בתעודה - עריכת שיחות משוב עם תלמידים	

כלי להגדרת משימות של בעלי התפקידים לניהול השיעורים הפרטניים

מחנך הכיתה	המורה הפרטני	רכז השכבה	רכז המקצוע	רכז פרטני
• שותף בבחירת התלמידים לשעות הפרטניות • מוודא שתלמידי כיתתו מגיעים לשעה הפרטנית • נותן מענה למורה המקצועי במקרה של בעיות בשעה הפרטנית • מנהל מעקב אחרי תלמידי כיתתו בשעות הפרטניות ומעביר מידע להורים (מכתב)	• מקבל את מערכת השעות הפרטניות מרכז המערכת במערכת השעות האישית בתחילת השנה • מקבל את רשימת התלמידים לקבוצה הפרטנית מרכז המקצוע • מזין נתונים במערכת דיווח: נושא שיעור, אירועי התנהגות, נוכחות, הערות מעקב... מדווח על אירועים חריגים שנדרש להמשיך לספל בהם: למחנך הכיתה, להורי התלמיד, לרכז שכבה, לרכז מקצוע... • הציין במקצוע נקבע בשיתוף בין המורה בשעה הפרטנית למורה המקצועי בכיתה	• שותף בבחירת התלמידים לשעות הפרטניות • מקבל נתונים מרכז הפרטני על קבוצות התלמידים שמקבילים שיעורים פרטניים בשכבתו, ומעביר את המידע למחנכי הכיתות • מנהל מעקב עדכני על מצב התלמידים בשיעורים הפרטניים בשכבה • מוודא שהתלמידים מגיעים לשעה הפרטנית, ומטפל באירועי משמעת והיעדרות (מעדכן מחנכים או מטפל בעצמו לפי הצורך) • מנהל ומארגן את טופסי ההודעה להורי התלמיד על השעה הפרטנית	• מאתר יחד עם צוותו תלמידים לשיעורים הפרטניים • מסייע בבניית מערכי שיעור לשיעורים הפרטניים • מנהל באופן שוטף את צוותו בכל הנוגע לעריכת השיעורים הפרטניים ולפתרון בעיות • מוודא הזנת נתונים של מורי המקצוע במערכת דיווח • מנהל מעקב אחרי הישגי התלמידים • צפייה בשיעורים	• בחירת התלמידים לשעות הפרטניות (מיפוי התלמידים במישור הלמודי, ההתנהגותי והחברתי) • שותפות בתכנון הלמידה • המיצאות בדיון עם רכז המקצוע • מעקב ובקרה - התייחסות לתהליכים, דרכי עבודה, הישגים

כלי להגדרת משימות לבעלי התפקידים לניהול שעות ניהול כיתה

הערכה ובקרה	רכוז / יועצת / רכוזת חינוך חברתי / מעורבות / מלווה מועצת תלמידים	מחנך הכיתה	רכוז פרטני
- תיעוד השיחות האישיות לרכזת הפרטני - הכנת שאלון לתלמידים (שאלות שניתן לקחת מהמצי"ב) והעברתו בקרב התלמידים	היועצת / רכוזת חינוך חברתי תיתן בישיבת מחנכים הדרגה בנוגע למטרות המפגשים ולמעקב אחר המפגשים. יוגדר תפקידן של יועצת / רכוזת חינוך חברתי / מעורבות / מועצת תלמידים / רכוזת השכבה בתהליך המחנך יקבל את הכלים להפעלת פעילויות חברתיות, שמטרתן - גיבוש תלמידי הכיתה, העצמת השייכות של התלמידים וכו'. וכן כלים לעיצוב התנהגות עידוד יוזמות כיתתיות ומעורבות חברתית בניית תוכנית מותאמת לכל כיתה בהתאם לשאלון אח"מ / אקלים	- בחודש הראשון (ספטמבר) - המחנכים יקבלו מידי היועצות את הכלים המתאימים לניהול שיחות אישיות, והפרטים הנוגעים לעיתוי המתאים, ולערב גורמי סיוע נוספים או הורים אם יתבקש. מסייע בבניית מערכי שיעור לשיעורים הפרטניים של ב' א' - היכרות ראשונית - מחנכי הכיתות יראיינו כל אחד מתלמידי הכיתה באופן אישי עד לתאריך ..... (במידה שהמחנך יתקל במידע שעליו לדווח עליו, הוא יעביר אותו ליועצת השכבה) של ב' - מחנך יאתר תלמידים לשיחות אישיות על-פי הפן החברתי, הלמודי וההתנהגותי... חלוקת התלמידים לקבוצות בשעות הפרטניות - במידה שהשעה הפרטנית תיערך בבוקר - ניתן לארגן "קפה בוקר" - המחנך יוכל לערוך שיחה עם קבוצה של תלמידים (עד 5 תלמידים) - של ב' - שיחות אישיות לקראת ערב הורים - קבלת תעודות	- רכז המערכת משבץ במערכת השיחות האישיות את השעות הפרטניות של כל מורה השותף בתכנון הלמידה עדכון מספר השעות שכל מחנך מחויב לתת ב"עז לתמורה" וב"אופק חדש" (מעודכן על-פי תחומי הדעת) במערכת האישית של הרכז הפרטני - מעקב ובקרה - התייחסות לתהליכים, לדרכי עבודה, להישגים - שיבוץ כל מחנך במקום מסוים כדי לערוך שיחות אישיות עדכון הרכיזים והמחנכים היכן נערכות השיחות האישיות

ג. הוראה דיפרנציאלית מותאמת

"חנוך לנער לפי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה", משלי, כ"ב: ו'

הבסיס הרעיוני והחשיבות

כיצד ניתן ללמד רעיון או מיומנות כאשר התלמידים בכיתה הם בעלי יכולות מגוונות, ידע קודם שונה ותחומי עניין שונים? איך מגיעים לתלמידים החלשים ודואגים שהם לא יישארו מאחור? איך אפשר לצמצם את הפערים בין התלמידים מבלי לעכב את ההתקדמות של התלמידים המצוינים? וכיצד ניתן לעשות זאת בכיתה שבה למעלה מ-30 תלמידים? (למדן, 1994).

התשובה היא **הוראה דיפרנציאלית** - דרך הוראה שמטרתה לענות על צרכיהם של תלמידים שונים באמצעות הצעה של מגוון אפשרויות בתוכן הלמידה, בתהליך הלמידה, באופן הערכת הידע שהתלמידים צברו כמו גם בבחירת השותפים ללמידה. חשוב לציין, שהוראה דיפרנציאלית אינה אסטרטגיית הוראה אלא גישה להוראה וללמידה המאפשרת לצוותי ההוראה להתמודד עם ההטרוגניות של התלמידים בכיתה, לצפות את צרכיהם ולסייע להם לבטא את יכולותיהם.

בערוץ התערבות זה נדרש המדריך למגוון משימות בהן:

לשם יישום גישת ההוראה הדיפרנציאלית בצוות המקצועי, מומלץ לדון בשאלות מטרימות:

- ✓ האם הצוות יודע לזהות ולהצביע על היכולות ועל הצרכים המגוונים של התלמידים?
- ✓ האם הצוות יודע לתת מענה פרטני ודיפרנציאלי?
- ✓ האם הצוות מכיר מגוון דרכי הוראה-למידה-הערכה מגוונות המספקות מענה?

כלים למדריך

- ✓ כלי לתכנון מערך שיעור ביחידת הוראה בדגש על מתן מענה דיפרנציאלי.
- ✓ כלי לתכנון ההוראה הדיפרנציאלית בשיעור.
- ✓ "לוחות חשיבה" - כלי לבחירת דרך הלמידה ותוצר הלמידה הדיפרנציאלי.

שלבם בהובלת שיח בתהליך ההדרכה

דגשים והנחיות

שלבם בתהליך ההדרכה

בירור ראשוני

- שאלות מנחות:
- מה אנחנו יודעים על הוראה דיפרנציאלית? (מתודות, תכנים, מיומנויות)
- כיצד באה עד כה לידי ביטוי ההוראה הדיפרנציאלית בבית-ספרנו? במה הצלחנו? במה התקשינו?
- האם הצוות יודע לבנות חומרי הוראה והערכה מגוונים ומותאמים לרמות השונות?
- האם הצוות מכיר דרכי הוראה-למידה-הערכה מגוונות?
- האם הצוות מצליח לספק מענה הולם לתלמידים מתקשים ומצטיינים?
- מהם הכוחות שיכולים לבלום ולקדם בבית-ספרנו את יישום ההוראה הדיפרנציאלית?

מתן כלים יישומיים והתנסות בצוות

- הכנה משותפת של מתווה למערך שיעור הנותן מענה דיפרנציאלי
- פיתוח מקצועי - חשיפת הצוות למגוון דרכים מעשיות בהוראה
- ישיבות עם מנהל בית-הספר, הרכז הפדגוגי הבית-ספרי לשם דיון ופיתוח מקצועי בנושא הרחבת שיטות ההוראה והלמידה
- למידת עמיתים - לאפשר לחברי הצוות לצפות בצורה הדדית במורים העושים שימוש בשיטות הוראה מגוונות ודיפרנציאליות
- התנסות בצוות בפיתוח חומרי למידה-הערכה דיפרנציאליים
- בניית סביבות למידה המאפשרות עבודה דיפרנציאלית

תכנון בקרה ומעקב אחר התהליך

- שאלות מנחות:
- כיצד נעקוב אחר השתתפות התלמידים והתקדמותם?
- באילו כלים נשתמש לצורך מעקב, בקרה והערכה (הישגים ותהליכים)?

שלבי ביצוע בתהליך יישום הוראה דיפרנציאלית

שלבי ביצוע	דגשים והנחיות
1 שלב א' - הכנה וארגון הכיתה	1. אבחון וזיהוי צרכים - על המורה למפות ולנתח את תשובות התלמידים במבחן מיפוי ולמיין את הכיתה לקבוצות למידה על-פי רמות קושי. בכיתה רגילה ישנן כשש קבוצות בממוצע: שתי קבוצות של חזקים, שתי קבוצות של בינוניים, שתי קבוצות של חלשים. בסוף כל יחידת לימוד מומלץ להעביר מבחן סיכום, ובאמצעותו לבדוק את המיומנויות והידע שרכשו התלמידים. 2. הכנת חומרי למידה בהיקפים שונים - על-פי השיטה נקבעות תוכנית-גרעין ותוכנית מקיפה. את גרעין החומר חייבים כל התלמידים ללמוד, גם התלמידים החלשים. 3. בנוסף, על המורה להכין חומר מורחב שיציב אתגר אינטלקטואלי לתלמידים החזקים. 4. תכנון יעיל של זמן השיעור - על-פי שיטה זו חותרים לכך, שכל מורה יקצה זמן של כ-20 דקות לקבוצה בת חמישה עד שישה תלמידים.
2 שלב ב' - יישום תהליכי הוראה-למידה מגוונים	1. שימוש במגוון רחב של טכניקות, שיטות ואמצעי הוראה. 2. טיפוח לומד עצמאי - לשם כך מקנים ללומד מיומנויות למידה (בזיקה למבנה הדעת). את מיומנויות הלמידה מחלקים לשני חלקים: א. מיומנויות המייצגות את תחום הדעת. לדוגמה: במקרא, מיומנות טעמי המקרא, או בתחום לימודי הגיאוגרפיה - מיומנות של קריאת מפה. ב. מיומנויות כלליות כמו סיבה ותוצאה, השוואה, מושג, פרטים והכללה ועוד... באות לביטוי בכל תחומי הדעת. 3. אחריות המורה - נשיאה באחריות לקידום כלל התלמידים. 4. מתן אפשרות בחירה - לתת לתלמידים אפשרות לבחור את דרך הלמידה שלהם ואת דרך הצגת הידע (חיבור, מצגת, סרטון או פעילות שיכינו לחבריהם בכיתה...).
3 שלב ג' - שינוי מבנה ומהלך השיעור	1. מבנה השיעור - השיעור מתחלק בדרך כלל לשלושה חלקים: א. פתיחה במליאה - בפתיחה יוצג נושא השיעור, וחלקים נוספים שישמשו גירוי ללמידת הנושא. משך זמן הפתיחה בין 2 ל-15 דקות. ב. למידה בקבוצות, בזוגות או ביחידנות - בחלק השני של השיעור יתחלקו התלמידים לקבוצות לעבודה עצמית. העבודה תתנהל ביחידנות, בזוגות ובקבוצות. העבודה העצמית תודרך על-ידי דפי עבודה ברמות קושי שונות שהוכנו במיוחד לשיעור. בכל פרק זמן תעבוד קבוצה אחת עם המורה ותלמד מיומנות ספציפית. לעיתים יספיק המורה לעבוד במשך שיעור כפול עם כמה קבוצות. ג. סיכום במליאה - חלק זה נערך במליאה ומתקשר לשאלה כללית המכלילה נושא מרכזי בתחום התוכן שנלמד בשיעור. פתיחת השיעור וסיכום השיעור משקפים בסיס מינימום, שאותו חייבים לדעת כל תלמידי הכיתה.

כלי לתכנון מערך שיעור ביחידת הוראה
בדגש על מתן מענה דיפרנציאלי

שם בית-הספר: _____ שם המורה: _____ תאריך: _____

תכנון השיעור							
קהל היעד							כיתה / שכבה / רב-גילאי / דיסציפלינרי / אינטר-דיסציפלינרי
מסגרת הזמן							מספר השיעורים במסגרת היחידה
הסביבה הלימודית							בלמידה אישית, בזוגות, בקבוצות קטנות, בקבוצות גדולות, בהוראה פרונטלית בכיתה, למידה בכיתה או מחוץ לכיתה
תחום דעת							
נושא							
מטרות היחידה							
תכנון יחידת למידה-הוראה							
נושא יחידת הלימוד / תוכן: _____							
הכיתה: _____							
מספר	תת-נושא	מושגים ורעיונות	ערכים	מיומנויות	מה יעשו התלמידים?	מה אעשה אני?	הזמן הדרוש

תכנון יחידת ההוראה-תכנים

תכנון שיעור במסגרת יחידת הלימוד	
מטרות השיעור	חשוב לנסח מטרות הנוגעות לתוכן וכמו כן כאלה הנוגעות למיומנות
מיומנויות וערכים	
מושגים מרכזיים	
דרך ההוראה- אסטרטגיות הוראה	אילו שיטות / פרקטיקות הוראה ופעילויות מכוונות ללמידה של הלומדים אני מתכוון ליישם במהלך היחידה או בכל שיעור בנפרד?
ידע קודם נדרש	איזה ידע קודם נדרש לתלמידים? כיצד אדע שידע זה נמצא ברשותם?
מבנה השיעור מהלכו - ארגון הלומדים	מבנה השיעור: השיעור מתחלק בדרך כלל לשלושה חלקים: א. פתיחה במליאה - בפתיחה יוצג נושא השיעור, וחלקים נוספים שישמשו גירוי ללמידת הנושא. משך זמן הפתיחה בין 2 ל- 15 דקות. ב. למידה בקבוצות, בזוגות או ביחידנות - בחלק השני של השיעור יתחלקו התלמידים לקבוצות לעבודה עצמית. העבודה תתנהל ביחידנות, בזוגות ובקבוצות. העבודה העצמית תודרך על-ידי דפי עבודה ברמות קושי שונות שהוכנו במיוחד לשיעור. בכל פרק זמן תעבוד קבוצה אחת עם המורה ותלמד מיומנות ספציפית. לעיתים יספיק המורה לעבוד במשך שיעור כפול עם כמה קבוצות. ג. סיכום במליאה - חלק זה נערך במליאה ומתקשר לשאלה כללית המכלילה נושא מרכזי בתוכן שנלמד בשיעור. דגשים נוספים: פתיחת השיעור וסיכום השיעור משקפים בסיס מינימום, שאותו חייבים לדעת כל תלמידי הכיתה. לארגן את הלומדים - לפי ידע קודם או לפי העדפה סגנונית, או לפי סוג המקורות או על-פי בחירתם, או לפי כל שיקול דעת אחר.
חומרי הוראה - מקורות, כלים ועזרים	להחליט על מקורות הלמידה שיזמנו לתלמידים: (א) מקורות ברמות קושי שונות ובהיקפים שונים - חומר גרעין וחומר מקיף, למי מתאים מקור כלשהו? (ב) מקורות בעלי אוריינטציה לאינטליגנציות השונות - אילו תלמידים מיטיבים ללמוד באמצעות שימוש באינטליגנציה זו או אחרת? כלים: דפי עבודה, תרשימי זרימה, וכו' נציין באילו אמצעי עזר נשתמש. לדוגמה: בריסטולים, מַצְבָּעִים (טושים) מחיקים, מַצְבָּעִים (טושים) לצביעה, דבק מספריים וכו'.

תכנון שיעור במסגרת יחידת הלימוד

לחשוב על **פעילויות למידה ועל התנסויות שונות שכדאי לזמן לתלמידים** השונים

א. אילו תלמידים יוכלו להתמודד עם השיעור בכוחות עצמם?
 (ב). אילו תלמידים זקוקים לסיוע חלקי? לאיזה סוג של סיוע?
 (ג). אילו תלמידים זקוקים לסיוע רב? לאיזה סוג של סיוע?
 (ד). אילו תלמידים יתקשו? במה יתקשו? איזה סוג של סיוע אגיש להם?
 לתכנן את פעילותי כמורה במהלך השיעור: מה אני מעשה? למי אסייע קודם ולמי אחר כך, מהו סדר התנועה שלי בין התלמידים? ולתכנן כמה זמן אקצה לכל קבוצה.

לארגן את הזמן שעומד לרשותי, ולהקצות פרק זמן מתאים לחלקים השונים של ההתנסויות ופעילויות הלמידה לכל קבוצת תלמידים.

פעילות לתלמידים בכיתה (כולל מענה לשונות הלומדים)

הפעילות	משך הזמן	רמה גבוהה	רמה בינונית	רמה נמוכה

איך ידגימו התלמידים את הידע שלמדו? באיזו דרך?
 האם יינתנו שיעורי בית? מהי מטרתם? רצוי לאפשר לתלמידים להתחיל את משימת שיעורי הבית בסוף השיעור, חשוב לבדוק את שיעורי הבית שניתנים כדי שהתלמיד יכבד את המשימות.

תוצר

משוב - כיצד אדע שהושגו המטרות שהצבתי ליחידת ההוראה? אילו ממצאים אחפש? כיצד מעשה זאת? מתי? חשוב לשאול את התלמידים מה למדו בשיעור? איזו מיומנות תורגלה? האם התחברו אליה?
חומרי הערכה דיפרנציאליים - האם נבנה כלי אחד שנותן מענה דיפרנציאלי לרמות השונות? או מבחנים ומשימות הערכה מגוונים ודיפרנציאליים?
רפלקציה - איזה סוג רפלקציה יעשו התלמידים? אישית? קבוצתית? בכל שיעור? בסוף היחידה?

אופן ההערכה

כלי לתכנון ההוראה הדיפרנציאלית בשיעור

(Finley, 2017)

טכניקה להטמעת הוראה דיפרנציאלית	רעיונות ליישום	בחירת אופן היישום בשיעור (משימות לתלמיד)	כלים ("לוחות בחירה", תרשימי זרימה, דפי עבודה ועוד)
הטמעה הדרגתית של תהליך הבחירה של התלמידים	תנו לתלמידים לבחור משימה אחת מתוך שתיים-שלוש ולסיים אותה במהלך השיעור (אל תתנו לתלמידים יותר משלוש אפשרויות בחירה - ריבוי המשימות עלול לבלבל אותם!)		
התאמת הסביבה הלימודית לצורכי הכיתה	- היכן ועם מי התלמידים ילמדו? - בלמידה אישית / בזוגות / בקבוצות קטנות או גדולות? - בהוראה פרונטלית או אחרת? - בכיתה או מחוץ לכיתה?		
אפשרו לתלמידים המצטיינים לעבור ללמידה קומפקטית	לשם למידה קומפקטית יוצרים "קורס מקוצר" עבור התלמיד, שבמהלכו הוא יכול להיעזר במורה, להתקדם בעצמו בעזרת מחקר עצמאי או ללמוד באמצעות עבודה על פרויקט בקבוצה קטנה (ראו בהמשך - למידה קומפקטית)		
ספקו לתלמידים אפשרויות בחירה	האם ילמדו עם אחרים ובאיזה אופן? משימות מגוונות - אפשרו טווח של משימות בעלות רמות קושי ואתגר שונות. בעזרת עזרים כמו לוחות חשיבה (ראו בהמשך) על אילו שאלות הם עונים? שיטות למידה מגוונות - למידה שיתופית, תצפית (גי'גסו), משחק, פתרון בעיות, למידה בגישת החקר, דיון (דיבייט) ועוד איך ידגימו התלמידים את הידע שלמדו?		
דאגו שיהיה מרכיב של הערכה בכל שיעור	מטרתה של הערכה זו אינה בהכרח לקבוע ציון, אלא לכוון את הלמידה בשיעורים הבאים, כלומר- מדובר בהערכה מעצבת		
אפשרו "פיגומים" לתלמידים שקשה להם	ניתן להציע להם טבלאות שמסכמות חומר מסובך בפשטות, תרשימי זרימה ודרכים שונות שמציגות את החומר. כדאי לאפשר להם דרכי למידה שונות - למשל למידה מתוקשבת של נושא מסוים		

לוחות חשיבה

כלי לבחירת דרך הלמידה ותוצר הלמידה הדיפרנציאלית

(Winebrenner, 1992)

באמצעות הוראה דיפרנציאלית / מבדלת ניתנת לתלמידים בחירה של דרך הלמידה המועדפת על-ידם ושל דרך הצגת הידע. בכיתה שבה מונהגת דיפרנציאציה תוצג בפני התלמידים בחירה הנוגעת לדרך הלמידה של עיקרון או של מושג, לדרך החשיבה על המושג ולדרך שבה יוכיחו למורה שהם יודעים אותו. אחד הכלים המומלצים הוא "לוח חשיבה" המאפשר טווח של משימות בעלות רמות קושי ואתגר שונות.

כיצד בנוי לוח חשיבה?

1. מגדירים תוצרי למידה של יחידת הלימוד בנושא כלשהו (מה יעשו הילדים באמצעות התוכן הנלמד?)
2. בוחרים פעילויות רלוונטיות לעולמם של הילדים, לעניין של הלומדים ולסגנונות הלמידה שלהם.
3. מתכננים תשע משימות מגוונות. אפשר לבחור במשימה שהיא חובה לכל התלמידים - שאותה יש למקם במרכז הלוח ומשימות נוספות לבחירה.
4. התלמידים מתבקשים לבחור שלוש משימות. לאחר ביצוע המשימות הילדים צובעים את המשבצות (ליצירת רצפים).

דוגמאות ללוחות חשיבה

לוח חשיבה בשפה - דוגמה למשימת קריאה

השוואה בוחרים בין דמויות שונות ועורכים השוואה. השתמשו במארגן גרפי להצגת ההשוואה	מכירים דמויות בוחרים בדמות שמצאה חן בעיניכם ביותר, למה הדמות הזו? מכינים לדמות "חיים שכאלה", כותבים לדמות מונולוג	יוצרים משחק, כותבים מחזה, מיניאטורות, המשך לסיפור, תערוכת ציורים בעקבות...
מפרסמים מכינים מסע פרסום לספר, מתכננים אתר, כותבים בלוג	כותבים בעקבות כותבים שיר על אירוע מרכזי, מביעים דעה, מנהלים שיח סביב... סוף אחר...	פעילות יצירתית כתוב את הסיפור מנקודת מבט אחרת, כתוב מה היה קורה אילו... או מה יקרה אם... מה עוד... כותבים את הסיפור בתקופה אחרת
מסבירים רעיונות מרכזיים, קשרים בין דמויות, בעיה מרכזית ופתרונה	מגלים מחשבות של הדמויות, מניעים, דברים שסמויים מהעין... על התקופה והרקע	שפה פיגורטיבית מסבירים דימויים וביטויים בסיפור, מחפשים דימויים נוספים

דוגמאות ללוחות חשיבה במדעים

(Winebrenner, 1992)

משווים

ערוך השוואה בין שני דברים
מהמחקר שלך. הצג דומה
ושונה ומהי המסקנה שלך

מלמדים

למד את הכיתה
את הנושא שחקרת.
בחר בייצוג חזותי אחד

אוספים

אסוף עובדות חשובות
לך בנושא

מציגים

הצג משהו חדש שלמדת

מעבדים נתונים

הכן גרפים בנושא שחקרת,
המציגים כמות

מצלמים

צלם או הכן סרט על הנושא
שחקרת

חוזים

דמיין - כיצד ישתנה הנושא
שחקרת בעוד 10 שנים

ממחיזים

המחז חלק מהמחקר שעשית

סוקרים

ערוך סקר על מנת ללמוד על
דעותיהם, על רעיונותיהם,
ועל רגשותיהם של האחרים
בנושא

מה אתם מרגישים כלפי בעלי חיים נכחדים?
חקרו ארגון הפועל להצלת בעלי חיים נכחדים

ערכו רשימה של בעלי חיים המופיעים בספרים שאתם מכירים. בחרו חיה אחת, חקרו על אודותיה, והציגו תוצר בצורה מוחשית כגון משחק

תכננו והציגו עימות הנוגע לוויכוח בין שמירת סביבת חיים של חיה מסוימת לעומת הדרישה לפתח את האזור מבחינה מסחרית. התייחסו לטיעונים של שני הצדדים

לו הייתם בעל חיים... כתבו את הסיפור בגוף ראשון מנקודת מבטו של בעל החיים שמנסה לחיות עם בני האדם

בנו דגם - חקרו ובנו דגם של יצור חי בסביבת החיים שלו

בואו נתנסה - כתבו שיר או סיפור קצר על בעל החיים

מפליגים לארצות רחוקות- קראו על אנשים אשר חקרו חיות במקומות רחוקים בעולם. כתבו לאחד מהם מכתב, ספרו עליו

חצר בית-הספר כסביבת חיים- הכינו מסלול בעקבות בעל חיים בחצר בית-הספר

דמיינו - שאתם ארכיאולוגים שמצאו שרידים של חיה שנכחדה. כתבו מאמר שמתאר את החיה, כיצד חיה ואיך היה ניתן לשמר אותה

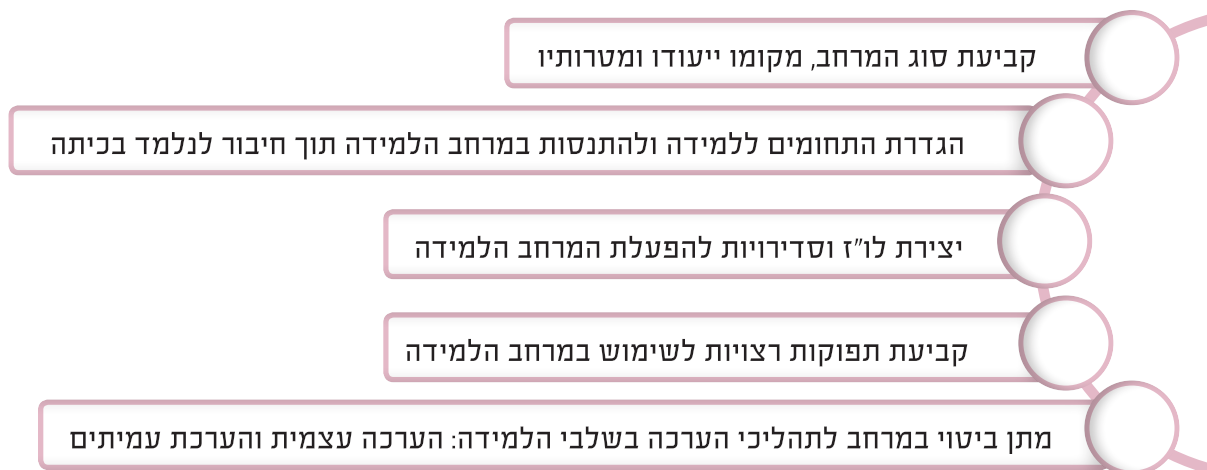
ד. פיתוח מרחבי למידה

“אם תסגרו את הדלת בפני התנסות גם האמת לא תוכל להיכנס”, ר' טגור

הבסיס הרעיוני

סביבת למידה מעוצבת היא גורם חשוב בקידום ההתפתחות הרגשית- חברתית של תלמידים, בקידום הפעילות ההוראתית- לימודית ובפיתוח המוטיבציה של תלמידים והמורים להיות מעורבים בתהליך הלמידה. פיתוח מרחבי למידה מזמין את הצוות למסע מעצים של למידה, השראה ויצירה קהילתית משותפת תוך למידה והתנסות בחשיבה עיצובית.

בערוץ התערבות זה נדרש המדריך למגוון משימות ולסיוע ב:

חשיבות

1. סביבת למידה מעוצבת היא גורם חשוב בקידום הפעילות ההוראתית- לימודית, ובפיתוח המוטיבציה של התלמידים והמורים למעורבות בתהליך הלמידה.
2. סביבת לימודים מעוצבת תורמת ומשפיעה על האקלים ועל התרבות בבית-הספר, לשיפור התנהגות התלמיד כלפי זולתו וסביבתו ולפיתוח יחס של כבוד וסובלנות.
3. סביבה מעוצבת יכולה אף לקדם את ההתפתחות המוטורית, הרגשית והחברתית של הילדים, ולתרום לשיפור הישגים לימודיים.
4. סביבת לימודים עשירה, מטופחת ואסתטית, מפתחת אצל התלמידים תחושת הזדהות ושייכות המעודדת יחס של כבוד לסביבה ולזולת, ומפחיתה תופעות של אלימות והשחתה.

איזה סוג מרחב למידה נדרש ומהם מאפייניו?

1. פעמים רבות אנו מבקשים לפתח מרחבי למידה, יש לנו רעיונות כלליים אבל אין לנו "תמונה" שלהם. כדי לסייע לצוות הבית-ספרי בתהליך כדאי לברר מהו הצורך שלשמו מקימים את סביבת הלמידה להלן שלוש מטרות שונות למרחבי למידה:
2. פיתוח לומד עצמאי - מרחב למידה התומך, מאתגר ומקדם כל תלמיד.
3. הוראה יחידנית - מרחב למידה הממוקד בהצלחת הלומד ובהכנת תוכנית להתקדמותו.
4. חקר ולמידה בהכוונה עצמית - מרחב למידה שבו יחקור התלמיד את העולם מסביבו, ייזום פרויקטים ויציע פתרונות לבעיות, יפתח יכולות חקר ולמידה בהכוונה עצמית.

לשם פיתוח מרחבי למידה יש לדון בשאלות מטרימות אחדות:

- ✓ **מהי סביבת הלמידה הנדרשת? מהן מטרותיה וייעודה?**
- ✓ **מיהם השותפים שצריכים לקחת חלק בתהליך? אילו משאבים נדרשים?**
- ✓ **איך נעשה שימוש יעיל במרחב הלמידה? איך נבחן את תרומתו?**

כלים למדריך

- ✓ **כלי לעיצוב מרחבי למידה ברוח פדגוגיה מוטת עתיד.**
- ✓ **"מפתחות" לתכנון מרחב למידה.**

שלבים בהובלת שיח בתהליך ההדרכה

שלבים בתהליך ההדרכה

דגשים והנחיות

בירור ראשוני

- שאלות מנחות:
- מהו הנושא של סביבת הלמידה הנדרשת?
- במידה שקיימת סביבת למידה בנושא, מה בסביבת הלמידה הנוכחית "עובד טוב" יותר ומה "עובד טוב" פחות?
- מהן המטרות של סביבת הלמידה הנדרשת (פיתוח לומד עצמאי, הוראה יחידנית, חקר ולמידה בהכוונה עצמית)?
- מהם המרחבים המצויים בבית-הספר שבהם כדאי לרכז מאמץ? מרחבים מחוץ לבית-הספר?
- אילו שותפים אפשר לגייס לטובת העניין? (מומלץ לשתף מורים, תלמידים, אנשי מקצוע מתחום האומנות והעיצוב)
- מה יכול מרחב הלמידה? אזור תצוגה, אזור אחסון, ריהוט מתאים, אזור הוראה?

מתן כלים יישומיים והתנסות בצוות

- הגדרת תפקידו של מרחב הלמידה וייעודו
- הגדרת השותפים ביצירה ובהפעלת המרחב, ביניהם: מורים, תלמידים והורים, ועריכת מפגשים לשיח, לחשיבה ולתכנון מרחב הלמידה
- הגדרת הנושאים ללמידה ולהתנסות במרחב
- בניית התכנים בצוות ודרכי ההערכה במרחב
- איתור מקום פיזי להקמת המרחב
- הקצאת משאבים נדרשים

תכנון בקרה ומעקב אחר התהליך

- כיצד ייעשה שימוש במרחב הלמידה? מי יעשה בו שימוש? באיזו תדירות?
- איך ניצור סדירויות להפעלת המרחב באופן פעיל?
- כיצד נבחן את האפקטיביות של מרחב הלמידה ותרומתו לקידום הנושא או היעד?
- כיצד נשתף מורים ותלמידים בהפעלת מרחב הלמידה?

שלבי ביצוע בתהליך פיתוח סביבות למידה

שלבי ביצוע		דגשים והנחיות
1	שלב א' - קביעת הנושא של מרחב הלמידה ובניית תוכנית עבודה	1. גיוס הנהלת בית-הספר 2. בחירת הנושא של מרחב הלמידה וייעודו 3. בחירת סוג המרחב ומטרותיו 4. בחירת מקום פיזי בבית-הספר להכנת המרחב 5. גיוס שותפים - מורים רלוונטיים, תלמידים, אנשי מקצוע, הנהלת בית-הספר 6. בניית תוכנית עבודה הכוללת מטרות, יעדים, לו"ז לביצוע, שותפים, משאבים ותפוקות מצופות
2	שלב ב' - הפעלת שיקול דעת בבניית מרחב הלמידה	1. הגדרת התחומים ללמידה ולהתנסות במרחב לדוגמה: מיקוד בנושא אחד או יותר, מיקוד בערך או בערכים, מיקוד בתחום דעת אחד, בכמה תחומי דעת 2. יצירת חיבור בין הנלמד בכיתה לבין הלמידה וההתנסות במרחב, בין התכנים והפעילויות לבין המאפיינים הפיזיים של המרחב 3. יצירת מרחב למידה דינמי המאפשר להתייחס בו לתכנים בזמנים שונים 4. יצירת מרחב המאפשר לארגן את הלומדים בקבוצות למידה שונות, כמו: דיאלוג של מורה-לומד, של לומד-לומד, למידה בקבוצות קטנות, יחידניות, בשכבות ומסגרת דו-גילית או רב-גילית, על-פי החלטת המורה ובחירת התלמיד 5. הכנת התכנים לסביבת הלמידה, כאלה המזמנים עושר וגיוון בפעילויות הלמידה ובתוכני הלימוד. 6. מתן ביטוי במרחב לתהליכי הערכה בשלבי הלמידה באמצעות תכנים: הערכה עצמית והערכת עמיתים
3	שלב ג' - הפעלת מרחב הלמידה	1. קביעת גורם אחראי על הפעלת מרחב הלמידה 2. חשיפת המרחב בפני השותפים - תלמידים, מורים הורים 3. יצירת לו"ז וסדיריות להפעלת מרחב הלמידה באופן רציף ומסודר. 4. קביעת תפוקות רצויות לשימוש במרחב (כמה פעמים לפחות תלמיד או מורה יעשו שימוש במרחב, לאילו תוצרים אנו מצפים? איך נעריך את תוצרי הלמידה מהמרחב?)

כלי לעיצוב מרחבי למידה ברוח פדגוגיה מוטת עתיד

מהו מרחב הלמידה שאותו תרצו לקדם? _____ באיזה נושא / מקצוע: _____

מיהו קהל היעד? _____ מיהם השותפים? _____

מהן מטרות מרחב הלמידה? איזה יעד הוא יקדם? _____

אילו עקרונות פדגוגיים תרצו שיבואו לידי ביטוי במרחב המתוכנן? _____

עקרון האישיות	עקרון השיתופיות	עקרון אי-הרשמיות	עקרון הכוללניות	עקרון התמורה	עקרון התכלול-
מרחבי למידה מותאמים אישית לתלמיד הכוללים אזורי למידה אישיים, טכנולוגיות ואזורים וירטואליים תומכי למידה אישית	מרחבי למידה הכוללים אזורי המזמנים שיתופיות כגון: אזורים פיזיים ואזורים וירטואליים וטכנולוגיות תומכות למידה שיתופית	מרחבי למידה הפועלים בכל זמן ובכל מקום. כוללים אזורי למידה בשטחים הציבוריים בבית-הספר ובקהילה, אזורים וירטואליים ורשת חברתית בית-ספרית	מרחבי למידה הכוללים טכנולוגיות ואזורים וירטואליים התומכים בתרגום זמן אמת ובנוכחות מרחוק, כדי לערוך שיח ושיתופי פעולה גלובליים ורב-תרבותיים	מרחבי למידה הכוללים אזורי פיזיים ומישימים ואזורים וירטואליים. מרחבי יוצרנים (makers), ליזמות ולחדשנות	מרחבי למידה הכוללים אזורי פיזיים ווירטואליים ליצירה אמנותית ולמלאכה, ולהתנסויות חווייתיות. מרחב המאפשר מפגשים אישיים עם מנטורים ועם מלווים

גישת אולפני הלמידה (M-21)

יצירה	חקר ושיתוף	הצגה	פיתוח	למידה פעילה
מרחב שבו מתכננים התלמידים, מעצבים ויוצרים את המוצר שלהם	במרחב זה הילדים לומדים תוך כדי פעילות בדגש על שיתופי פעולה בחקר, יצירה והצגה של הנלמד	מרחב התצוגה מאפשר לתלמידים ללמוד צורת תקשורת נוספת ושיתוף אינטראקטיבי של הצגת המסר	מרחב המשמש ללמידה לא פורמלית ולעשיית רפלקציה עצמית בקצב אישי	מרחב ממוקד טכנולוגיה המעצים את ההשתתפות הפעילה של התלמידים

מהו הייעוד של מרחב הלמידה (על-פי גישת אולפני הלמידה (M-21)? _____

מהן ההזדמנויות שנקרות במרחב למידה זה? _____

מהם האתגרים הנובעים מעיצוב סביבת הלמידה? _____

באילו הזדמנויות נשתמש במרחבים כאלה? _____

כיצד נבדוק את התרומה של מרחב הלמידה להשגת היעד? _____

"מפתחות" לתכנון מרחב למידה

מפתחות לתכנון מרחב למידה		שאלות לבחינה	צרכים	החלטות ליישום	לוח"ז ליישום
			החלטה	מי מיישם?	
מיקום הלמידה	האם מרחבי הלמידה בתוך הכיתה או בסמוך לכיתה? בתוך המבנים ובחצרות, בהשגחת המורה או ללא השגחה?				
ממדים	מהו הגודל הנדרש למרחב למידה? גודל הכיתה, מרחבים פעילים בשטחי המעבר, חדרים ייעודיים מחוץ לכיתה, שטח "ביניים" לצד מעברים חיוניים				
תנועה	האם המרחב מאפשר אינטראקציה בין קבוצות? תנועת המנחה/ים, תנועה בתוך קבוצה? האם המרחב מאפשר תנועה בין ריהוט, עזרים ואנשים?				
תנוחות גוף	האם מרחב הלמידה מאפשר ישיבה ליד שולחנות או משטחי עבודה אחרים? ישיבה נינוחה, עמידה, שכיבה, כריעה, תנועה?				
חברותא ולמידה שיתופית / יחידנית	האם מרחב הלמידה מאפשר למידה בחברותא ויצירת קבוצות בגדלים משתנים: מליאה, קבוצות, זוגות, בודדים?				
ריהוט ועזרים	האם מרחב הלמידה מאפשר מקומות לתנוחת הגוף: ישיבה, כריעה, עמידה, תנועה, שריעה וכו'? האם מרחב הלמידה מאפשר להציב משטחי עבודה: שולחנות, משאבי מידע, אחסון קבע ואחסון ביניים, תצוגה של תוצרים?				
גמישות בשימוש וגמישות לשינוי	האם מרחב הלמידה מאפשר גמישות לשינוי בשימוש: העתקה של ריהוט, שימוש משתנה בריהוט ובעזרים?				
עמדת המורה	האם במרחב יש עמדת מורה? מהי העמדה כלפי תפקיד המורה?				
טכנולוגיה מחשוב ותקשוב	האם מרחב הלמידה מאפשר גישה קלה ומידית למשאבי מידע? האם המחשוב ניח או נייד?				

ה. הערכת הישגים לימודיים

"לא כל מה שהוא בעל ערך - ניתן להעריך. ולא כל מה שניתן להעריך הוא בעל ערך", א. איינשטיין

הבסיס הרעיוני

תהליך הערכה נועד לסייע לצוות המקצועי לבחון את איכות הלמידה, לזהות אתגרים ולהציע שינויים לשיפור ההוראה והלמידה. תהליך הערכה מיטבי מתבטא בקביעת קריטריונים אחידים להערכה, בשימוש בכלי הערכה בצמתי זמן קבועים ובניטור ומעקב שוטף אחר הישגי הלומדים. בשנים האחרונות התחזקה המגמה המתייחסת להערכה באופן רחב יותר - **"מ"הערכה של הלמידה"** - שהיא הערכה במועדים קבועים, שעל-פיה נשפטת איכות הלמידה של התלמידים, **"ל"הערכה לשם למידה"** Learning for - Assessment (**הל"ל**) - הערכה מתמשכת המכוונת לסייע לכלל התלמידים להתקדם בלמידה לפי כישוריהם המיוחדים. ממצאי מחקרים מראים, שתהליך הל"ל מיטבי מעלה את הישגי הלומדים במבחנים החיצוניים יותר מהערכה מסכמת. העלייה בהישגים ניכרת בעיקר אצל התלמידים החלשים (בירנבאום, 2007).

בערוץ התערבות זה נדרש המדריך למגוון משימות בהן:

קביעת קריטריונים ובניית כלי הערכה משווים במקביל לכלי הערכה מגוונים ודיפרנציאליים

קיום הערכה בצומתי זמן קבועים וידועים מראש

שימוש במבחנים ובמשימות הערכה ארציים, זיהוי פערים בין "הרצוי למצוי" ומתן מענה מותאם

בניית מחוונים, וכלי הערכה עצמיים (רפלקציה)

מתן כלים ליישום חלופות להערכה

חשיבות

תהליך הערכה מוקפד נועד לסייע לצוות המקצועי לזהות בעיות ולהציע שינויים שיתרמו לשיפור ההוראה והלמידה. הקפדה על תהליך ההערכה ויצירת סטנדרטים המשקפים את הישגי התלמידים מקדמות את תהליכי ההתמקצעות של הצוותים, ואת תחושת היעילות וההגיונות בקרב התלמידים. במקביל בעבודה עם תלמידים מתקשים ישנו ערך רב ביצירת חוויות של הצלחה ומכאן גם יצירת **"מבחני הצלחה"** שיסייעו בחיזוק תחושת המסוגלות האישית ויגבירו מוטיבציה ללמידה. בהקשר זה יש משמעות **לתהליך בדיקת המבחנים**. תהליך זה משמש לאיסוף ראיות ונתונים על הלמידה, לזהות פערים בין רצוי ומצוי ובהמשך לכך לתת מענה מותאם ברמת הכיתה והתלמיד.

לשם בחינת תהליכי ההערכה בצוות המקצועי, יש לדון בכמה שאלות מטרימות:

- ✓ האם קיימים בצוות קריטריונים אחידים להערכה? האם נבנים מחוונים?
- ✓ האם נעשה שימוש במבחנים ארציים? מה נעשה לשם הגברת המוטיבציה?
- ✓ האם הצוות מוביל תהליכים חלופיים להערכה?

כלים למדריך

- ✓ כלי לניתוח סוגי תשובות במבחן - מקורות הקושי והמלצות להתערבות.
- ✓ כלי לשיח מורה-תלמיד בעקבות המבחן.
- ✓ "מבחן הצלחה שלי" - כלי סיוע לבניית מבחני הצלחה.

שלבבים בהובלת שיח בתהליך ההדרכה

שלבבים בתהליך ההדרכה

דגשים והנחיות

בירור ראשוני

- שאלות מנחות:
  - האם קיימים קריטריונים אחידים להערכה? האם הקריטריונים מפורסמים? האם נעשה שימוש בכלים אחידים להערכה? מי בונה אותם? האם זהו תוצר של עבודת צוות?
  - האם נעשית ההערכה בצומתי זמן קבועים? האם ישנה הקפדה על מועדי הבחינה? האם המבכנים מועברים ברמה שכבתית?
  - האם מתרגלים תלמידים לקראת מבחנים?
  - האם מספר השעות הנלמדות הולם את מספר אירועי ההערכה הנמדדים במחצית או בשליש?
  - האם נעשה שימוש במבחנים ארציים? במחוזיים?

מתן כלים יישומיים והתנסות בצוות

- מתן כלים יישומיים שהצוות מגדיר כחסרים או שנדרשת בהם העמקה: כלים לבניית מבחנים, מחוונים, כלי הערכה עצמיים (רפלקציה)
- מתן כלים לחלופות להערכה (כגון: תלקיט, מטלת ביצוע, עבודת חקר, למידה מבוססת פרויקטים)
- בירור - מהם הכלי או משימות ההערכה הארציים המומלצים על-ידי הפיקוח או המפמ"ר

תכנון בקרה ומעקב אחר התהליך

- קביעת לו"ז להיבחנות ולבניית מבחנים ומחוונים
- אילו משאבים נוספים נדרשים ליישום חלופות להערכה? (שעות פרטניות, בניית מערכת שעות מותאמת וכו')
- על אילו גורמים בבית-הספר להיות שותפים?

שלבי ביצוע בתהליך הערכת הישגים בדרך ההיבחנות

שלבי ביצוע		דגשים והנחיות
1	שלב א' - בניית מבחנים	איצד בונים מבחן? (מהימן, תקף והוגן) 1. מגדירים את מטרות המבחן, סוג המטלות, מספרן ופרק הזמן המוקצב. 2. בניית מאגר שאלות מגוון ברמות קושי שונות, שממנו תילקחנה השאלות לגרסאות מבחן שונות. 3. ניתן לכלול במבחן שאלות במגוון נושאים ומיומנויות חשיבה ברמות שונות (זיכרון, הבנה, יישום, ומיומנויות חשיבה גבוהות כגון: ניתוח נתונים, חשיבה ביקורתית, בניית טיעון, השוואה..) 4. ניתן לשלב במבחן שאלות פתוחות בצד שאלות מסוג רב-ברירה 5. ניסוח - בשפה בהירה ותקנית, הקפדה על חזות הטופס ובהירותו 6. במבחן הוגן כ-60% בדרגת קושי בינונית. מספר השאלות הקשות מוגבל ל-15% עד 20%, והשאר שאלות קלות (15% - 20%) 7. כתיבת המבחן תיעשה במשותף על-ידי צוות המורים 8. רצוי לתת לתלמידים אפשרות בחירה סבירה בתוך כל חלק
2	שלב ב' - בניית מחוונים	1. בניית מחוון שיכלול קריטריונים למתן ניקוד מלא או חלקי לכל תשובה 2. משלבים דוגמאות לתשובות וניקוד מתאים עבורן 3. בשלב הבדיקה: מומלץ לדגום כמה מבחנים כדי לוודא שאין תשובות נוספות שעליהן זכאים לניקוד, ולעדכן את המחוון בהתאם
3	שלב ג' - הכנת תלמידים לקראת מבחן	1. מומלץ לספק דוגמאות קונקרטיות של שאלות ברמת שאלות המבחן, שיאפשרו התנסות מוקדמת 2. מומלץ לפרסם דוגמאות של מבחנים קודמים (כולל פתרונות), ולעודד תלמידים לענות עליהם במסגרת הזמן המוקצבת למבחן
	שלב ד' - בדיקה מיטבית של מבחנים	1. הקצאת זמן מתאימה לכל מבחן ובדיקתו בהתאם למחוו 2. מומלץ לבצע בדיקה רוחבית של שאלות המקדמת הגינות בבדיקה, מאפשרת להתמקצע בבדיקה של שאלה, לזהות בעיות חוזרות ולתכנן התערבות. 3. לפני פרסום הציונים כדאי לדון בצוות על שאלות שעליהן מרבית הנבחנים לא הצליחו להשיב נכונה. ייתכן שקיימת בעיה בניסוח 4. רצוי להחליף בחינות בין מורי הצוות על מנת לבחון את מהימנות הבדיקה
	שלב ה' - ניתוח תוצאות המבחן	1. בדיקת התפלגות הציונים במבחן - ככל ששונות הציונים המופקים במבחן גדולה יותר, כן תהיה גבוהה יותר מהימנות הציונים 2. ניתוח פריטים - זהו שאלות שהיו קשות מדי או שאלות קלות מדי 3. מתן משוב קצר לתלמידים על גבי המבחן לסיכום, עריכת שיח מורה-תלמיד בעקבות המבחן

כלי לניתוח סוגי תשובות במבחן - מקורות הקושי והמלצות להתערבות

(מתוך: משיקים - אומנות ההוראה בכיתות הכוללות תלמידים עם לקויות למידה, המנהל הפדגוגי, 2015).

התבוננו בתשובות התלמידים במבחן בעקבות מיפוי כיתתי שערכתם, זהו בעיות חוזרות, ואפיינו את התשובות על-פי הטבלה המצורפת.

חפשו אפיונים מרכזיים ודונו במקורות הקושי האופייניים להם.

תכננו את ההתערבות בהתאם. מומלץ לעבוד בצוות, להביא מבחנים של תלמידים מכיתות שונות לנתח את הקושי ולתכנן כיווני התערבות כיתתיים או שכבתיים.

סוג התשובה	הסיבות האפשריות	כיוון התערבות	מספר שאלה במבחן שתלמיד/ים קיבלו בה ציון נמוך
לא רלוונטית	הבנת השאלה, אימפולסיביות, פתיחת סכמה לא מתאימה	אסטרטגיות לפיצוח שאלות פיתוח יכולת בקרה	
חסר מבנה או חסרים חלקים מתוך המבנה	קריאת השאלה, קושי בארגון ובתכנון כתיבה, עומס על זיכרון העבודה, היכרות עם סכמות מקצוע	פיצוח שאלה, אסטרטגיות כתיבת מבנה מקדים, היכרות עם סכמות מקצוע, הורדת עומס מזיכרון העבודה	
תשובה חסרה - קיימים כל חלקי התשובה אך לא מפותחים דיים	ארגון ותכנון, זיכרון, קשיי כתיבה (שליפה, כתיב, כתב) הבחנה בין מילות הוראה שונות והתייחסות מותאמת	למידה יעילה, אסטרטגיות זיכרון, אסטרטגיות ארגון ותכנון, פיתוח הבעה, הכרת מילות ההוראה השונות	
הרחבה מיותרת	קושי בהבחנה בין עיקר לטפל, קשיי מיקוד ודיוק, חוסר ביטחון	אסטרטגיות הבחנה בין עיקר לטפל, פיצוח שאלה למיקוד, הבחנה בין "מריחה" לפיתוח	
כתיבה לקויה	קושי בארגון שפתי, חסך באוצר מילים, במבנים תחביריים, בעיית כתיב	טיפול שפתי - ארגון שפה, פיתוח הבעה בכתב ואוצר מילים על-פי מקורות הקושי	
התייחסות כפולה: לכל שאלה בפני עצמה וגם להתרשמות מביצוע המבחן כולו	בעיית הספק	קושי בחלוקת הזמן, כתיבה איטית, קשיי שליפה, קושי בתפקודי קשב, קושי בזיכרון עבודה, לחץ וחרדה	אסטרטגיות לארגון זמן אסטרטגיות להורדת עומס מזיכרון העבודה הפחתת הלחץ והחרדה
	תנודות בביצוע	קושי בתפקודי קשב, קושי בזיכרון עבודה, לחץ וחרדה	אסטרטגיות לשמירה על הקשב בזמן מבחן, אסטרטגיות להורדת עומס מזיכרון העבודה והפחתת הלחץ והחרדה

כלי לשיח מורה-תלמיד בעקבות המבחן

(מתוך: משיקים - אומנות ההוראה בכיתות הכוללות תלמידים עם לקויות למידה, המנהל הפדגוגי, 2015)

מומלץ לערוך שיחה בין המורה לתלמיד בעקבות המבחן לאחר שנבדק באופן איכותי על-ידי המורה והתלמיד והובהרו התובנות שאליהן הגיע המורה.

מטרת השיחה לחדד למורה את הקשיים של התלמיד ואת רמת תפקודו, לשתף את התלמיד בתובנות אלו ולסייע לו להגיע לתובנות באשר לעצמו כלומד וכנבחן, לקרב בין המורה לבין התלמיד ולרכך את החוויה של המבחן, ובמיוחד של מבחן לא מוצלח.

שאלות לשיחה:

האם הציון משקף את ידיעותיך? _____

אם לא, מדוע? _____

האם הרגשת לחוץ בזמן המבחן? _____

האם הזמן הספיק לך? _____

כיצד למדת למבחן? _____

כמה זמן הקדשת ללימוד? _____

האם שיננת או עברת על שאלות? _____

האם ניסחת גם תשובות בכתב במהלך הלימוד? _____

חשוב על מבחן במקצוע אחר שבו הצלחת: כיצד עשית זאת? במה הוא שונה מהמבחן הזה? _____

מה ניתן לעשות במבחן הבא כדי לשפר את ההישג? _____

שאלה	האם עניתי על השאלה שנשאלתי	האם התייחסתי לכל חלקי השאלה	האם הבחנתי בין מילות ההוראה השונות: ציין, הסבר, תן דוגמה וכו'	האם יש לי מבנה תשובה ברור	האם הרחבתי מספיק על כל חלק במבנה	האם התנסחתי בבהירות ודייקתי במילים שבחרתי	האם המראה החיצוני של התשובה תקין: רווחים, פיסוק, כתיב

כלי לתלמיד לניתוח מבחן

"מבחן הצלחה שלי"

כלי סיוע לבניית מבחני הצלחה

חווית הצלחה מעוררת תחושת מסוגלות המאפשרת לתלמיד להתמודד עם אתגר הלמידה הבא, בעוד שחווית הכישלון, ובעיקר כישלונות חוזרים, גורמת לתלמידים המתקשים להרמת ידיים ולייאוש. על מורה שמעוניין לקדם את תלמידיו להשקיע מחשבה בבניית מבחן שיאפשר לתלמידים השונים לחוש חווית הצלחה. זהו כמובן רק שלב בדרך, מכיוון שהמטרה היא להפגיש את התלמיד עם המבחן "ההוגן" שמשקף נאמנה את המטרות וההישגים המצופים, ולהכין אותו אליו.

דרכים שונות ליצור חווית הצלחה במבחן

1. יצירת מבחני ביניים קטנים בהיקפם.
2. קביעת מועד למבחן הסמוך ללמידת החומר. ככל שהמבחן קרוב יותר לתהליך למידת החומר בכיתה כן רב הסיכוי שתלמידים ישתמשו בידע שרכשו בכיתה.
3. הצבת שאלות מקדימות. מתן שאלות תרגול. בנוסף, אפשר להשתמש במבחן בחלק מהשאלות לתרגול, ובדרך זו לאפשר לתלמידים הצלחה גדולה יותר.
4. לאפשר לתלמידים להגיש את עבודת התרגול כ"בונוס" למבחן.
5. בניית מבחן הכולל שאלות מסוגים שונים המאפשר להגיע למספר רב יותר של תלמידים.

סוג השאלות	על אילו קשיים מסייעת השאלה להתגבר	לאילו תלמידים השאלה יכולה להתאים
שאלות סגורות (רב-ברירתיות, נכון / לא נכון)	קושי בהבעה חופשית קושי בזיכרון	תלמיד שמבין את החומר אך מתקשה להביע את עצמו
קלוז	קושי בהבעה חופשית	תלמיד שמבין את החומר אך מתקשה להביע את עצמו
שאלות פתוחות	קושי להתמקד, קושי בקריאה מרובה	תלמיד בעל יכולת הבעה טובה המחפה על רמת דיוק בהבנת הנושא
ציטוטים של טקסט ושאלות המבוססות על הטקסט	קושי בזיכרון קושי בשליפה	תלמיד בעל יכולת הבנת נקרא טובה
שאלות ידע המבוססות על שינון	קושי בהסקת מסקנות, בהכללה	תלמיד חלש שמקשיב בכיתה ומתכוון בבית
שאלות מסוג הערכה וביקורת (מה דעתך על...)	קושי בשינון	תלמיד מצטיין הזקוק לאתגר, בעל יכולת הבעה טובה בכתב
שאלות הדורשות יישום הידע בצורה יצירתית	קושי בתחום השפה (ציור) קושי בכתיבת תשובה	תלמיד מצטיין הזקוק לאתגר, תלמיד בעל יכולת יצירתית

2. גיוון דרכי הוראה, למידה והערכה

**“אין איש שיגלה לכם דבר אשר אינו כמס ונחביון הגיונכם.
המורה, הפוסק בצללי המקדש בין חסידי, אינו מגיש מחוכמתו, כי מאמונתו ומאהבתו.
אם אכן נבון הוא, לא יצוכם את חוכמתו, אלא יכוון צעדיכם אל חפתן נפשכם אתם...”**

על ההוראה, ג'ובראן חליל גובראן

למידה משמעותית נסמכת על מורים המשתמשים בדרכי הוראה מגוונות, כדי לספק מענה לצורכי התלמידים במציאות כיתתית מורכבת. תהליך זה כרוך בשינוי דרכי ההוראה המוכרות למורים ובחשיבה מחודשת על אופן העבודה, על מערכי השיעור ועל הערכת עבודת התלמידים. על מנת לשנות ולהרחיב את דרכי הלמידה המוכרות ולהוסיף תהליכים יצירתיים ורב-ממדיים נדרשת עבודה מאומצת מתלמידים וממורים. סוכני השינוי המרכזיים במימוש הדרך לגיוון דרכי ההוראה, הלמידה וההערכה הם המורים. ההנחה היא, כי ככל שיגברו התמיכה והליווי המקצועיים והמורה ירגיש תחושת מסוגלות מקצועית, כן תגבר חוויית ההצלחה שלו והוא יאמין בדרך חינוכית זאת.

על מנת שמורים יצליחו להרחיב את רפרטואר ההוראה שלהם, להעמיק ולהתמקצע, לא מספיק רק להכיר את דרכי ההוראה השונות, עליהם ללמוד את הפרקטיקה הרלוונטית, לתכנן את מהלכי השיעור, להתנסות בהם ולקבל עליהם משוב על בסיס דוגמאות אותנטיות של תוצרי תלמידים, תצפיות הדדיות של מורים וייצוגים נוספים. כמו כן, נדרשת פעילות מערכתית תומכת המאפשרת התפתחות מקצועית של מורים, ומנהיגות בית-ספרית שתוביל את התהליך בבית-הספר.

אחד התפקידים של מדריך מרום הוא להרחיב את ארגז הכלים שברשות צוותי ההוראה שאותם הוא מדריך. במקום להמליץ על שיטת הוראה מסוימת, רצוי להקנות למורים ידע מגוון ולעודד אותם להעריך את השפעת שיטות ההוראה שלהם על תלמידיהם, ולברר מהם צורכיהם והעדפותיהם בכל הקשור לשיטות ההוראה (ג', האטי: 2017).

בערוץ התערבות זה נדרש המדריך למגוון משימות בהן:

מהו אופי ההוראה המועדף עלינו? להלן כמה דילמות רווחות הנוגעות לאופייה של ההוראה:

1. הוראה ישירה לעומת הוראה עקיפה: חסידי ההוראה הישירה טוענים, שאין תחליף להוראה המבוססת על הרצאה של מורה בקיא ומיומן, וכי הלומד אינו צריך לגלות הכול בכוחות עצמו. חסידי ההוראה העקיפה סבורים, שההוראה היעילה ביותר היא זו שממזערת את האמירה של המורה כדי ליצור תנאים ללמידה עצמאית.

2. הוראה אחידה לעומת הוראה מותאמת: המצדדים בהוראה אחידה סבורים, שחשוב שכל הלומדים יקבלו את אותם דברים באותו אופן ולא צריך להגזים בחשיבותה של הוראה אישית מותאמת. חסידי ההוראה המותאמת טוענים, שלבני אדם צרכים רגשיים ואופני חשיבה ולמידה ייחודיים, ולפיכך, הוראה אחידה היא בלתי אפקטיבית.

3. חשיבות שיטת ההוראה לנוכח חשיבות התוכן: חסידי השיטה טוענים, שתלמידים מושפעים בעיקר מהשיטה שבה נלמדים התכנים ולא ישירות מן התכנים. ולכן, השאלה המכרעת היא "איך" מלמדים ולא "מה" מלמדים. חסידי התכנים טוענים, שהתכנים מכילים תוכן שאינו ניתן לעיצוב על-ידי שיטת ההוראה. לפיכך, הבחירה החשובה והמכרעת בחינוך היא בתכנים (מה מלמדים) ולא בשיטת הוראתם.

ישנן כמובן דילמות חינוכיות כלליות נוספות, למשל, הערכה מסכמת לעומת הערכה מעצבת, דגש על התוצר לעומת דגש על התהליך, הקניית ידע לעומת טיפוח החשיבה ועוד.

איך מכריעים בין גישת הוראה אחת לאחרת?

ההוראה היא פעילות בעלת בסיס אידיאולוגי, המבוססת על השקפת עולם, על העדפות ונטיות לב, ולכן קשה להכריע בין גישות שונות להוראה בצורה חותכת. כל נימוק לטובת אחת מהגישות יכול לגרור נימוקים לטובת הגישה המנוגדת. ולכן **אין טעם לשאול מהי שיטת ההוראה הטובה ביותר**. ייתכן בהחלט ששיטה אחת טובה יותר לתלמיד הזה מאשר לתלמיד אחר, לתוכן הזה יותר מאשר לתוכן אחר, ולמורה אחד על פני מורה אחר. **מה שחשוב הוא כיצד פרקטיקת ההוראה משפיעה על התלמידים** (ג', האטי, 2017).

בכל מקרה חשוב לזכור, שפיתוח מקצועי של בעלי תפקידים בנושא דרכים וגישות בהוראה כרוך באתגרים רבים: שינוי או אימוץ של פרקטיקות ודרכי הוראה חדשות, חשיבה מחודשת על אופן העבודה, על מערכי השיעור ועל הערכת התלמידים, והקדשת זמן להכנה וללמידה בצוות. לשינויים השלכה גם על התלמידים, שגם מהם נדרש להסתגל, והם מצדם יכולים לגלות התנגדות לשינוי ולהעדיף דרכי הוראה-הערכה מסורתיות ומוכרות.

בפרק זה נציג בקצרה את "מניפת" הפרקטיקות הפדגוגיות. נציג את התשתית הרעיונית של כל פרקטיקה, ונתייחס לדגשים בארגון ההוראה והלמידה ולעקרונות המנחים פעולה והטמעה.

מטרות

1. להנגיש ידע מגוון על פרקטיקות הוראה-הערכה מרכזיות ולהציג את אופן יישומן.
2. לסייע למדריכי מרום בקידום עבודתם הפדגוגית עם הצוותים המקצועיים להכוונת הפיתוח המקצועי של צוותי ההוראה ולקידום יוזמות בית-ספריות לקידום ההוראה והלמידה.

פרק זה כולל פירוט על פרקטיקות הוראה-למידה-הערכה אחדות:

הוראה מפורשת וישירה	למידה מטעויות	הוראה בקבוצה קטנה	משוב מקדם למידה
שילוב משחק בהוראה ובלמידה	הוראה ולמידה בדרך החקר	הוראה ולמידה מבוססת פרויקטים	הוראה ולמידה בחברותא
הוראה ולמידה בסביבה חוץ-כיתתית	חלופות להערכה		

הפרקטיקות המובאות מציעות מסגרת מתומצתת להתנסות ולהתמקצעות בנושא, וכדי להדריך ולהקנות אותן נדרשת העמקה נוספת מצד המדריך.

לשם בחינת תהליכי גיוון דרכי הוראה-למידה-הערכה יש לדון בשלוש שאלות מטרימות:

- ✓ אילו דרכי הוראה-הערכה מוכרות לצוות? באילו דרכים הם משתמשים?
- ✓ האם קיימת קהילה מקצועית לומדת בבית-הספר המסייעת למורים לגוון את דרכי ההוראה-הערכה?
- ✓ כיצד תיבחן האפקטיביות של גיוון דרכי ההוראה-הערכה? השפעתו על קידום ההישגים ואקלים הכיתה?

מקורות לעיון נוסף

1. הרפז, י' (2000). דילמות חינוכיות, בתוך: **הוראה ולמידה בקהילת חשיבה: בדרך לבית-ספר חושב**, 18(18), מכון ברנקו וייס, עמ' 55-6.
2. האטי, ג' (2017). **למידה נראית למורים. מכון ברנקו וייס**, עמ' 118-133.
3. משרד החינוך (2015). **נתיבים להוראה משמעותית: מניפת מודלים יישומיים להוראה משמעותית**.

שלבים בהובלת שיח בתהליך ההדרכה

שלב בתהליך ההדרכה		דגשים והנחיות
1	בירור ראשוני	שאלות מנחות: 1. אילו דרכי הוראה מוכרות לצוות? באילו פרקטיקות הם משתמשים? 2. מהו הרווח שמזמן שימוש בפרקטיקות אלה לתלמיד ולמורה? באילו קשיים הם נתקלים ביישום הפרקטיקות בכיתה? 3. כיצד בא לידי ביטוי השימוש בדרכים אלה בבית-ספרנו? 4. מהם הכוחות שיכולים לסייע למורים ביישום דרכי הוראה מגוונות? 5. באיזו מידה הם שואפים ליישם דרכי הוראה מגוונות מתוך שעות ההוראה? 6. האם חברי הצוות התמקצעו בנושא? 7. האם מתנהל תהליך של צפייה הדדית בשיעורים וניתוח תוצרי תלמידים? 8. האם הנהלת בית-הספר מנהיגה ומעודדת מהלך של שימוש בדרכי הוראה מגוונות? האם היא מציגה נוכחות ניהולית-פדגוגית? מובילה שיח בנושא, מסייעת להתמקצעות הצוות, יוצרת תנאים ארגוניים, צופה בשיעורים? 9. מהן החלופות להערכה שבהן נרצה להתמקד בצוות? איזה מידע אוחד הצוות ואיזה הוא חסר בתחום זה?
2	מתן כלים יישומיים והתנסות בצוות	1. פיתוח מקצועי - חשיפת הצוות למגוון דרכי הוראה. 2. הרחבת הידע על חלופות להערכה ועל בניית מחוונים. 3. מתן ידע בנושא משוב מקדם למידה ותהליך רפלקטיבי מיטבי. 4. עידוד לשיתוף החומרים בין מורים. 5. טיפוח קהילה לומדת, מוגנת ותומכת במורים, המאפשרת לשותפים להביא לידי ביטוי ידע, ליצור ידע ולהעלות סוגיות ודילמות מהשטח. 6. יצירת מערך תמיכה וליווי בעזרת גורמים חיצוניים ופנימיים - איתור כוחות פנימיים, מורים מומחים בתחום, חיצוניים - מומחי תוכן. 7. בניית מערך בית-ספרי להערכה חלופית במקצועות השונים על-פי לו"ז מוגדר (כדי למנוע יצירת עומס על התלמידים והמורים). 8. דיוק בהגדרה ובניצול המשאבים הנדרשים להצלחה ביישום: שעות הוראה, חומרי לימוד, סביבה פיזית מתאימה, גמישות במערכת השעות. 9. עבודה על הטמעת כלים טכנולוגיים בתהליכי ההוראה-הערכה. 10. הוראה אינטר-דיסציפלינרית - שילוב תחומים בהוראה בכיתה.
3	תכנון, בקרה ומעקב אחר התהליך	1. כיצד נבחן את אפקטיביות תהליך הגיוון של דרכי ההוראה? את השפעתו על קידום ההישגים? על אקלים הכיתה? 2. כיצד נזהה צרכים וקשיים של מורים בתחום? 3. כיצד ניצור מנגנון ליווי למורים ותמיכה בהם?

